

Mūsų dorovės atgaivinimo reikalai

Vysk. Petras Būsys

1. Mokslo Akademijai dera rūpintis dorove

Trūkumai būva visuose žmonėse, visose šalyse ir visais laikais. Savuosius trūkumus naudinga pažinti tiek atskiriems asmenims, tiek tautoms, nes, nežinant savo trūkumų, nekyla noro juos šalinti. Tačiau gali kilti abejonų, ar pridera šiandien kalbėti apie trūkumus tame suvažiavime, kuriame pasirodė, kad per pastaruosius puse meto Lietuvos katalikai padarė daug naudingų dalykų. Juk tuo tereikia tik pasidžiaugti. Nemažindamas jų nuopelnų, aš vis dėlto drįstu šiandien kalbėti apie trūkumus, geriau sakant, apie vieną didelį ir baisiai pavojingą trūkumą, būtent, doros smukimą Lietuvoje.

Klausimas, ar tinka mokslininkams ir mokslo mągytojams bei rimai suvažiavime kalbėti apie dorovės reikalus? Juk garsiai sakoma: mokslas mokslui, menas menai ir t. t. Tačiau šio klausimo, galima manyti: „Tesižinai dorovę su savo reikalais. Kam ji juos brukti mokslininkų suvažiavimui?“ Aš betgi drįstu juos brukti, nes dorovės dalykas yra vertas, kad mokslas jį tirtų ir pažintų.

Kasdieninio darbo žmonės yra pratę stebėti ir pažinti jiems artimus dalykus. Nemokslininkus reikia kalbinti, kad praplatint savo protinio regėjimo ratą, pažindami ir tolimesnius sau daiktus. Mokslininkai vis dėlto taip yra gudystė stebėti ir tirti tolimesnius objektus, kad kartais nebemato pačių artimiausių bei reikalingiausių. Aš nenorėčiau, kad šitas trūkumas rastų vietos moksle.

Būdamas katalikas, aš tikrai vieną Dievą tepripažįstu pilnu Absoliutu. Kuris neturi savo priežasties kitame nei tarnauja aukštesniam už save tikslui. Mokslo tikslas yra tiesa. Gyvenimas, jį pažindamas ir ją naudodamasis, tobula. Vienos tiesos daugiau, kitos mažiau patarnauja gyvenimo tobulybei ugdyti. Mano sieloms mokslui tyrinėjimo objektas, Lietuvos dorovės klausimas, liečia tos rūšies tiesą, nuo kurios labiausiai priklauso Lietuvos gyvenimo laimė arba nelaimė.

Taigi aš siūlau Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijai iširti ir patikrinti, ar iš tiesų taip yra, kaip man rodo, kad dora Lietuvoje mūsų dienomis staiga smunka.

2. Doros smukimo ženklai

Kol, žmogui esant kambaryje, smalki jame did ja palengv le, tas did jimas eina nepastebimas. Bet žmogus, iš j s iš tokio kambario gry- n or ir gr ž s atgal, susyk pajunta vykusi permain . Šešerius metus aš nebuvau Lietuvoje ir dabar, gr ž s t vyn , jau iu priederm pasakyti, k mat s.

Ne vienas aš tai pastebiu. T smukim jau ia ir žmon s, vis laik gyvenusieji Lietuvoje. Man pri mus ryt apeigas ir su jomis parvykus savo krašt , daugelis man , kad ir jame aš darbuosiuos t apeig reika- lams. Vienas žymus valstyb s vyras, taip pat galvodamas, man pareišk , kad Lietuvoje es didesni reikal , ypa jai svarbu es sustabdyti doros smukim . Kelioms savait ms pra jus, kitas taip pat labai žymus valsty- b s žmogus visai kita proga ir kitais žodžiais pasak t pa i mint . Gar- laiviu plaukdamas išilgai Nemun , susitikau sen paž stam moterišk , ir ji pažym jo svarbiausius paskutini met vykius, skaudama širdimi baig- dama, kad visi tie li dneji vykiai neb t gal j atsitikti, jei žmon s Dievo bijot si ir s žin s klausyt , kaip seniau. Nuvykau atlankyti seno klebono, buvusio seminarijos draugo, ir patyriau, kad, prieš man atvykstant, sekma- dienio nakt , jaunuomenei pasivaišinus slap ia parneštu iš Pr s degina- muoju spiritu, brolis brol užmuš s. Tada jau ir aš miau manyti, kad Lietuvoje yra svarbesni reikal už ryt apeig dalykus.

Nemalonu plaikstyti t vyn s purvus, bet kartais reikia ir nemalonu- mus kelti, kad sumaž t žalos. Vengdamas nemalonumo, nenor jau tik ti, kad m s šalies dorov smunka, ir maniau, kad supur iusieji mane atsiti- kimai yra tik labai retos išimtys. Bet laikraš i pranešimai iš vairi viet parod , kad nuožmaus žiaurumo, nes žiningumo ir ištvirkimo medžiaga m s kult ros istorijai yra pernelyg gausi. Teism kronikos dokumentais rodo, kad n ra m s žem je krauju nesuterštos vietos. Me iausi t srit , kur teismai nesiekia: ji tiktai kunigui prieinama. Suprantama, kad n joki duomen iš ten nepasakysiu; bet ir ta sritis nedav pagrindo abejoti išvadomis, padarytomis iš aukš iau min t duomen .

Prelato Borisevi iaus paskaita duoda daug medžiagos, rodan ios, kad dora m s krašte smunka. Paskutinis „Šaltinio“ numeris paskelb pasi- bais tino realizmo laišk 1936 m. vasario m n. 22 d. nr. 8. Tas pats laikraš- tis tame pa iame numeryje aprašo nelaiming sen , kur vaikai ir žmona ver i nakvoti tvarte ant m šl , neduodami nei paklod s, nei antklod s, nei šiaip tinkam drabuži . Man pa iam teko rankas originalas laiško, kur raš žemesni j klasi gimnazistas jaunesnei už save gimnazistei. Nors man, d l mano pareig , yra tek susipažinti su pornograf gaminiais, bet tokio cinizmo, kaip šit dviej vaik korespondencijoje, nebuvo tek matyti.

Pernai (1935 m.) „Rytas“ savo „Reportažuose iš Kauno“ aprašė nemažą vaizdą, kurie nėra išpiršto išlaužti ir neleidžia rimti tam, kam reikia tautos dorą, garbę ir ateitį. Kauno pliažėje gyvoji pornografija vaikšioja. Maudymosi taisyklės sustinę ir kituose stambiuosiuose bei smulkiuosiuose miestuose, kur yra upės ir ežerai, skiriasi nuo taisyklių, vykdomų civilizuofose šalyse.

Laisvamane spaudoje kovos su tikyba reikalais kartais teisina savo reikius aprašymus, dažniausiai pramanyti arba iškraipyti dviasikijos nusikaltimus. Tais aprašymais purvas lieka skaitytojams širdyse. Taip dvasinis purvas didėja ir gausėja ir tautoje. Ištvirkimo, žmogžudybių, savižudybių ir kitų sunkių nusikaltimų idealizavimo pilna vadinamoji geltonoji spauda. Ji labai plinta mūsų jautrioje jaunuomenėje. Jau nebe naujiena, kad moksleivis, nudobęs mokytojų, pats nusizudo, o jo draugai pareiškia jam savo meilę ir pagarbą.

Nenorėjau tikėti paskalais, kad girtybės siveržimas gimnazijose, kol pats savo akimis nepamačiau, kaip girtos gimnazistės atlydavo geležinkelio stotį imamus kariuomenės vyrus, kurie turėjo 15 km. (!) važiuoti keleliukais nesitarnybos atlikti. Sykiu buvusieji subrendę žmonės tuo visai nesistebėjo. Jiems rodėsi, kad tai paprastas dalykas. Dėl to ir skauda širdį, kad tokie dalykai virsta paprastais.

Gimnazistams ir gimnazistėms yra net priedermis susipažinti su literatūros kūriniu, kurio pagrindinė mintis yra, jog gera yra nelaikyti viešo, po kelių pasiruošimo metų laisvai duoto pažado. Kas tai kstant lit iš žmogaus pavagia, tas mažiau jam skriaudos padaro, negu rašytojas, tikintis jaunuolį, kad nėra reikalo būti ištikimam viešiesiems pažadams.

Tam tikrai mūsų šviesuomenės dalis džiaugiasi, kad kunigai kartais viešai sumynioja savo šventuosius pažadus, susituokdami civilinė moteryste arba pereidami tik jimi, kuriuo netiki. Bet tai dar neviskas. Prieš kelias dienas paskelbtas Teisingumo ministerijos komunikatas sako, kad išeikvojimai mūsų valstybėje nuo 1922 m. sudaro apie 10 milijonų litų. Tai sumaišymas ne trauktos tos didžiausios malversacijos, kurios jau padarytos, bet dar teismo neišspręstos. Štai kiek mums atseina su kminga neištikimybės su propaganda!

Šitam skaudžiame tautos doros žaizde su raše dar neminėta girtybės su slapto degtinų vartymu pelkėse, miškuose ir namuose, su apgaulingu jos gabenimu iš užsienių, su plintančiu anodiniu lašu ir kitu narkotikų vartojimu. Negaliojantis suminti vis Lietuvos doros smukimo ženklų, kuriuos matau. Man skauda širdį, kad negaliojantis paminėti pačius svarbiausius, nepačius pavojingiausius.

3. Šviesuomen tvirkdo visuomen .

Visuose stambiausiuose išeikvojimuose, sudarančiuose šimtus tūkstančių milijonus litų, pasižymėjo žmonės, iš jų aukštuosius mokslus. Nors ir nediplomuoti, bet šviesuoliai, kaip sakoma inteligentai, buvo tie, kurie sudorojo daugelio subankrutėjusių bendrovių pinigus, kurie už rankpelnį sudarė skatikus pirkto laivus, tetinkančius tik nuskusti; kurie lietuviai uždirbtais pinigais iš Amerikos banko išvalė netekusius vertės Rusijos rublius.

Ta šviesuomenė, kuri taip moka tuštinti savo liaudies kišeni, moka taipgi laužyti moterystės priesaiką. Žmonės, mokančiai ir norinčiai išlaikyti savo šeimos tvarką, mūsų inteligentuose taip maža, jog jų neištenka nei aukštesnįjį mokyklų pedagogams nei apskritai viršininkams. Be tvarkingai inteligentai, negaudami progos rištis su antrąja žmona po to, kaip jie pasirodė sulaužę pirmosios moterystės priesaiką, keičia tik jį. Dėl šios priežasties iš lietuvių inteligentų jau tiek daug perėjo į atikčius, kad Kaune prireikė statyti šventyklą, kurias galėtumėte persikelti savas pamales, senąjį perleisdami lietuviams, priimusiems šventyklą.

Inteligentų daugumas paprastai svetimoterystę šiandien laiko paprasčiausiu daiktu. Tai pažiūrėję per keletą pastarųjų metų jau labai praplito kaimuose. Visai neseniai mūsų liaudyje nors pasitaikydavo nusikalstami nevedusiems ir netekėjusioms, bet moterystės neištikimybė buvo didelė reikybė. Dabar jau yra visai kitaip, nes liaudis mokosi iš savo šviesuomenės. Dabar svetimoterys Lietuvoje pasitaiko maždaug tiek, kiek šio šimtmečio pradžioje buvo paplitę sunkūs keikimai. Tais laikais padarė sodiečiai šlykštą davosi ir baurdavosi keikniais ir blevyzgotojais; dabar jau reikia lenktis prieš juos, nes jie šviesuoliai ir galingi.

Slaptai skleidžiamas pornografinis spaudos gaminių ryšys mūsų priaugančioji inteligentija: moksleiviai ir mokslėvis. Mažų kuo geresnė už pornografiją geltonoji spauda maitina moksleivį, mokytoją ir šiaip inteligentą protus. Aukštesnįjį klasiškieji lygi moksleiviai ir baigusieji mokslus demoralizuojami nepadoriais šokiais.

Senąjį gerai civilizuotą tautą inteligentai turi savo tipą, arba dvasinį veidą, susidariusį iš geresnės tos tautos ir šiaip žmogaus bruožų. Anglas pasižymi praktišku tradicijų gerbimu, prancūzas — iškalba ir estetika, vokiečiai — moksliniu sistemingumu ir drausmingumu, ispanai — kilnia drausme ir idealizmu. Dabartinio lietuvių inteligento veidas dar nėra išryškėjęs, bet jame nematyti palinkimo kurybinius Vakarų Europos tipus.

Mūsų inteligentų daugumas jau aiškiai pasirodė, neigdamas dorą. Taip pat ir prieškarinis rusų inteligentas buvo amoralus. Kaip prieškariniam rusui, taip ir mūsų inteligentui dažnai tiesa ir sitikinimas nustoja savo vertės. Sitikinimas jis retai teturi, o pažiūrėjęs įsielį jis keičia, kaip jam

patogiau. Dar viena bendra prieškarinio rusų ir dabartinio mūsų inteligento yda yra ta, kad abudu žiaurūs; žiaurūs su žemesniaisiais už save bei silpnesniais ir vergiškai pataikauja galingesniesiems.

Lietuvių vaikai, rusų vedamas mokyklas iš jų savo krašte, vyko Rusijos universitetus ir skendo jų atmosferoje. Universitetus baigęs žmogus pateko rusiško gyvenimo mokyklai. Vieni prisidėjo savo pavardais gale, kiti ne, bet visi neteko dvasinio lietuviško veido. Lietuvai nepriklausomybę atgavus, jie visi, kurie netapo komunistais, grįžo Lietuvai. Pastaraisiais laikais jiems susidarė tokios palankios sąlygos, kad jie baigia savaip perdirbti Lietuvos šviesuomenę.

Po karui susidarė skirtumo tarp rusų ir lietuvių inteligento, nes šviesesnieji rusai suprato, kaip žalingos būtų dvasinės krypties. Štai prof. I. Iljinas rašo: „Pasibais tini, ateit lemiantieji vykliai, išties mūsų stebuklingi ir nelaimingi tavy, lekia viršum mūsų lygdeginanioji ir mūsų silpales valančioji ugnis. Toje ugnyje dega visi melagingi pagrindai, klaidos ir prietarai, kuri buvo suremta senosios rusų inteligentijos ideologija. Ant to pamat neleistina buvo statyti Rusiją; tos klaidos ir tie prietarai jų vedpiti ir žiti“¹.

Po didžiajam karui nelaimė neištiko Lietuvos, ir mūsų inteligentija liko neatsipeikėjusi. Ji visai pramoko lietuvių kalbos, kuri buvo gerokai pamiršus, bet paliko begyvenanti prieškariniai rusų dvasia, su tais pražtingais prietarais, kurie Rusijai jau atneš pasibaistiną nelaimę, o Lietuvai teberengia pražūtį. Lietuviai! Kas jūs galite tylėti? Argi jūs nematote, kas darosi?

Niekas tenemano, kad aš smerkiu, ar peikiu rusus. Anaip tol. Aš tik matau jų padarytą klaidą, jų keniamą nelaimę ir noriu bei šaukčiu, kad mes liautumės kartoti jų klaidas, kad saugotume savo mylimą šalį nuo tos klaidos vaisių.

4. Doros smukimas keleriopai žalingas.

Dabar gyvenančio Berlyne buvusio Maskvos universiteto profesoriaus Iljino žodžiai ragina mus rimtai pagalvoti apie mūsų dorovės reikalus. Drįstu manyti ir sakyti, kad turime rimtą priedermį ne tikai svarstyti, bet ir priemoni griežtis blogybę mūsų šalinti.

Pramogų tikslas variose vietose Lietuvoje imta mūsų gėdžioti teismus, skysti, teisinti, kaltinti varias neasmenines visuomenės dalis: studentus, inteligentų motin ar šiaip kitus. Tie „teismai eina kaskart rimtyn, nes visuomenė jau ir, kad kalbėsama bemaž visuose tautos sluoksniuose. Daug kas sako bemaž“, stambiai — visuose sluoksniuose ir visuose luo-

muose. Nors šitie teismai dažnai bva naudingi ir dom s, ta iau j ne- užtenka blogyb ms pašalinti. B tinai reikia visuomenei suprasti, kad jos doros smukimas yra pragaištis tai paiai visuomenei. Aš manau ir sa- kau, kad m s doros smukimas gresia pražudyti m s valstyb , m s taut , m s kult r ir religij .

Lenk poetas Belza skaudžiausiais žodžiais plak aštuonioliktojo am- žiaus diduomen , nes ji, anot jo, „prag rusi“ savo valstyb s nepriklau- somyb . Ta kraujais pasriuvusi uginga satyra lie ia ir mus, nes ir m s valstyb tada žuvo d l to, kad ir m s didikai nebuvo geresni už lenkus. Tais laikais b ta tikrosios girtyb s, bet b ta ir kit nedorumo r ši , ku- rios drauge su girtybe veikdamos, pražud bendr m s ir lenk vals- tyb . Rus didžiausias filosofas V. S. Solovjovas pereito amžiaus pabai- goje vaitojo d l savo žem s valdinink doros žemumo ir nenor damas iš- pranašavo savo t vynei nelaimi . N mes šiandien negalime sakyti, kad m s valdininkija b t išlikusi visuotinio doros smukimo nepaliesta. Ne vaikai b dami, suprantame, kaip glaudžiai išėikvojimo metodai yra susij su doros smukimu, ir kiek jie yra pavojingi valstybei. Negaliu ir nenoriu daugiau kalb ti apie šit dalyk , nors medžiagos, rodan ios nedoros ža- lingum valstybei, yra daug, perdaug. Generolui Gelgaudui prikišama, kad jis 1831 m. pražud s Lietuvos ir Lenkijos laisv d l to, kad j pabru- k s po savo asmens sumetimais. Visi doros nepaisantieji valdininkai daro t pat. Kai visuomen je dorov yra nusmukus, tai n ra iš kur gauti s ži- ning valdinink , o nes žiningieji valstyb pražudo. Juk ir mes patys neseniai esame siunt daryti prekybos sutar i su svetimomis valstyb mis tokius žmones, kuriuos parvažiavus reik jo sodinti kal jim . Neminiu vard , nes pirma teismo nenoriu kaltinti, tiktai parodau, kokiais b dais nes žingas valstyb s tarnautojas gali jos pilie ius padaryti ekonominiais svetim šali vergais. kio vergija svetimiems kartais b va sunkesn už politin nelaisv , o kartais kio vergija b va artimiausias ir tiesiausias kelias politin vergij . Štai kod l aš šaukiu, kad gelb tume dor , nes šiaip neišlaikysime valstyb s.

Per pusantro šimto met m s tauta išliko gyva, nors netur jo savo valstyb s, bet Lietuvos gyvyb tuo laiku maža kuo tesiskyr nuo letargo. Besenstan ios dabar kartos atminime tautos s mon m žadinti žmon s, kuriems doros d sniai buvo brangesni už j pa i asmenin gerov . T s mon galutinai prik l knygnešiai, kuri žymesnieji buvo karžygiai, o didysis daugumas, jei nesakysime visi, tiek myl jo t vyn , jog d l jos nesi- baid n pavoj . Tai buvo dori žmon s. Bet j karta jau baigia mirti, jos idealai jau baigia gesti. Jei dabar, Dieve neduok, prarastume nepri- klausomyb , svetimas valdovas jau lengvai rast gana daug agent , už pinigus parduodan i draugus. T agent jau atsirast daugiau, negu yra buv knygneši . Doros netekusioje visuomen je nebesirast karžygi ,

galin i dirbti nepelning ir pavojing tautos darb , už kur b t skaudži bausmi ir paniekos su iškoneveikimu spaudoje. Tautin s spaudos neb t : okupantas j išnaikint , neišleisdamas n naujo spaudos statymo. Visuose lietuvi leidžiamuose laikrašiuose imt rodytis kaskart daugiau straipsni , kas kart labiau niekinan i Lietuv , jos patriotus. Ta veikla pamaž liais, bet nesiliaudama, stipr t tol, kol lietuviai imt Lietuvos nek sti: juk jau ir dabar yra toki viet , kur lietuviškomis pavard mis vadinami ir iš lietuvi kil žmon s daugiausia kenkia Lietuvai. Protingas žmogus ži ri ne tik šios dienos, bet ir rytojaus. Matydami tai, kas yra mumyse ir aplink mus, visomis j gomis ir iš paskutiniosios turime didinti, dauginti ir stiprinti savo dor , kad m s tauta než t , nenorimai ir nelemtai progai ištikus.

Žmogaus prigimtyje yra doryb s šakn ir tod l gana daug pasitaiko ger dor žmoni , kuri niekas n ra aukl j s. Iš t šakn išdygusi ir išaugusi dora sudaro protingus ir naudingus visuomen s pro ius, patogius kult rai augti. Kol kult ros veikimas tesiekia tik vieno asmens reikal ar nor patenkinim , tol ji gali apseiti be doros. Bet tokia kult ra neauga ir neplinta, nes ji sutelpa paties veik jo, t. y. vieno asmens reikal bei nor rate. Kai tik prasideda bendras žmoni veikimas, taip susyk iškyla ištikimyb s ir s žiningumo reikalas. Jis yra taip didis, kad sutartinis darbas ir kult ra nyksta tenai, kur n ra s žiningumo ir ištikimyb s. Juo didesn bendruomen , juo didesnis b va ir reikalas tartis, tes ti ir pasitik ti. Juo gausesni b va bendrieji kult ros pagaminti lobiai, juo daugiau ir stipriau veikia pagundos juos glemžti. Jei tuo atveju netramdo doros pro iai, tai pasirodo eikvojimai, apgaul s ir bendr j kult ros turt nykimas. Paskui j nyksta ir noras kult ros darb dirbti, nebeišlieka n kult ra. Didžiuose Afrikos plotuose, vietomis stori, vietomis ploni sm lio klodai laiko apdeng dideli , pla i ir galing civilizacij griuv sius. J viršum vaikš ioja nuogi degeneratai, kult ring prot vi išsigyn vaikai iai. Sunykus dorai, išnyko kult ra ir gerov . Taigi doros smukimas, pasireišk s m s laikais ir m s šalyje, sudaro pavojaus ne tik m s valstybei ir tautai, bet ir m s kult rai.

Pastaraisiais laikais yra pasirod hipotezi , kad tik Jimas netur s nieko bendra su dora. Perdaug laiko sugaiš iau, imdamas plaikstyti tas keistas paži ras ir rodin damas j klaidingum . Kol Rusija tebebuvo galinga, gabus ir pagars j s, bet nenusistov j s monarchizmo laikraštinkas Rozanovas labai kaltino katalikyb , kam ji religij jungianti su dora. Kas yra imtai skait s Evangelij , tas nebesupranta krikš ioni , išbraukian i dor iš tik jimo. Katalikai gali tik pasidžiaugti tuo priekaištu, kur Rozanovas jiems dar . Paneigti katalikyb s glaud s ryš su dorove negali nei katalikas, nei šiaip mokslininkas, žin s apie k kalba. Kur stipri dora, ten stipri katalikyb ; kur smunka dora, ten nyksta ir katalikyb .

Aš matau ir sakau, kad dora Lietuvoje smunka ir kad iš to yra kil s

pavojus mūsų valstybei, tautai, kulturai ir tikėjimui. Aš neturiu nei teisės, nei noro savo pažiūrą, kad ir giliausias, primesti šiam garbingam suvažiavimui arba jo dalyviams. Aš tik jaučiu savo priedermį pasakyti, ką matau. Dalykas yra nepaprastai svarbus. Jei aš klysiu, Akademija galėtų peržiūrėti ir patikrinti mano rodymus.

Bet man rodos, jog aš neklystu, sakydamas, kad dora Lietuvoje pražtingai smunka, o žymi to smukimo priežastis yra inteligentija. Taigi aš nešneku už akių. Aš stoju akis Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos mokslininkų ir mokslo mėgėjų suvažiavimui. Nematau inteligentiškesni už tuos inteligentus ir sakau jiems, ką turiu sakyti inteligentams: Jūsų pareiga yra išgelbėti Lietuvos dorą iš pražūties.

5. Ardytojai ir statytojai.

Besirengiant gelbėti savo tėvyną, reikia žinoti, kas tai darbs. Jis yra rimtas, didelis ir sunkus. Ne visi žmonės jam tinka.

Pirmiausia netinka girtuokliai ir tie, kurie dažnai daug vartoja svaičgalį, nors žmonės neprastoja. Antra, netinka vedusieji, bet neturį tvarkos savo moterystės gyvenime, arba nevedusieji, kurie vartoja moterystę surogat. Trečia, netinka viešosios nuosavybės eikvotojai, kyšimėjai ir kitais būdais žaloję svetimų nuosavybę arba neteisėtai didiną savąją. Ketvirta, juo labiau tam darbui netinka cinikai, žodžiu ar veiksniu rodą, kad dora jiems nebrangu.

Netinka tam darbui ir keturios kunigėrys, būtent: pelnagaudžiai, karjeristai, nepotizmo vergai ir tie visi, kurių gyvenimas neigia, ką pamokslas teigia. Šitie asmenys, nors yra pasižadę dorai tarnauti, bet jau yra sulaužę pagrindinį doros dėsningumą.

Nebus naudos ir iš trijų tipų vienuolių, būtent, iš tų, kuriems jau nerūpi savo asmens tobulybė, kurie jau yra atpratę nuo neprivalomos maldos, kurie vestuvėse jau įsisiųgė namie, o vienuolyne lyg svetur.

Suprantama, kad protingieji, kurie iš doros atgaivinimo veikį išbraukia pasaulietį, juo labiau išjį pašalina — kunigė bei vienuolį. Kas neleistina pasauliniam kunigui, tai neleistina ir vienuoliui, vis tiek, ar šis būtų kunigas, ar ne. Nors nekunigas vienuolis nesako pamokslų, bet jo gyvenimas turi būti suderintas su jo žodžiu, kaip kad kunigo elgesys su jo pamokslais.

Tačiau nustatant šituos neigiamuosius požymius, reikia saugotis rigidistinių tarimų, kai žmogui nebūtų daiktai atrodo kalti mūsų virsū drambliųais.

Darbo pasisekimas daug priklauso nuo mokėjimo neprileisti netinkam darbininkų ir ardytojų; bet šitą abiejų prašalinimą uždavinio dar neat-

lieka, todėl aš laikau savo pareiga paminėti devynias gerias ir naudingas tautos doras atnaujinimo darbininkų savybes.

Toks veikia, pirmiausia, turintis katalikas, kuris nuosekliai ir pastoviai savo tikėjimą reiškia žodžiu, o juo labiau elgesiu. Gali, tiesa, atsisrasti padori nekatalikų, suprantančių doros naudą bei reikalą ir nuosirdžiai trokštančių jį atnaujinti savo šalyje, bet mes gyvename gausiai praplitusios veidmainystės laikais, kada dideli ir maži mūsų, priešai kiekvienu mūsų darbu rpinasi griauti iš vidaus, apsimesdami melagingai reikiamu noru dirbti drauge su mumis. Tai žinodami, mes turime rimtai tikrinti savo bendradarbius. Su kitais pasauliečiais žmonėmis mes galime drauge dirbti, neužgaudami jų pažiūrą ir neslėpdami savąjį. Visa tai galima gražiai vykdyti, aiškiai susitarus su rinktais žmonėmis. Apie santaros smulkmėnas dabar dar nėra reikalo kalbėti.

Antras reikalavimas, statomas doros darbuotojui, yra, kad jis būtų proto žmogus, inteligentu tapęs išeidamas aukštesnį mokslą, arba gimtą akylumą išlavinęs savo darbštumu. Trečia, jis turintis darbštus tiek, kad, pavyzdinčiai atlikdamas savo priedermes, dar turėtų noro, laiko ir jėgų visuomenės darbui. Ketvirta, jis turintis drausmingas darbuose, žodžiuose ir mintyse, negaišinti be naudos laiko, gerbti svetimas pažiūras, vykdyti privalomus nutarimus. Penkta, jis turintis blaivus. Šešta — tvarkingas šeimos dalykuose. Septinta — sąžiningas pareigose, elgesyje, kalboje ir rašte. Aštunta — jis turintis mokėti laikyti paslaptį. Pagaliau devinta, — jis turintis atsparus pagundoms.

Kaip tikėtai bet kuris veikia šiek tiek pasižymėjęs doros atnaujinimo darbais, tuoj jam, nejuokiomis, ims painiotis netikėtą pagundą. Vienus gundys moterys, kitus — pinigai, kitus — karjera, dar kitus — populiarumas ir garbą arba šiaip malonumai, įsilpnybėms pritaikyti. Tačiau reikalo gyvildinti klausimo, kas bus tie gundytojai. Atsakymas gana aiškus: tie, kuriems rūpi, kad Lietuvos dora nepakiltų, kurie sodžiuose (platinant anodinius lašus, o miestuose — pornografiją), kurie nepaperkamus veikia įsėdina asmenimis arba gimini nelaimėmis. Doros atnaujinimo veikia neturi pasiduoti nei bauginančioms, nei masinančioms bei viliojančioms pagundoms.

Nors gana ilgai ir dažnai mąstėsi, bet sustačiau šitą sąrašą savybių, kurias reikėtų turėti veikėjui, einančiam Lietuvos doros atnaujinti, tačiau nesakau, kad mano pažiūra — paskutinis žodis šitame reikale.

6. Kataliko lietuvio inteligento tipas.

Protingai negalima darbo pradėti, nežinant, kas reikia padaryti. Aš manau, kad doros atnaujinimo darbas turi mums duoti ir gerą lietuvio kataliko inteligento tipą. Iš inteligentų eina doros kilimas ir smukimas

tautoje. Dorinis tautos atgimimas eis greita su inteligent dvasios atgimimu. Norint t atgimim sukelti, reikia žinoti, kaip išrodyt atgim s lietuvis inteligentas.

Aukš iau min tos devynios doros atgimimo žadintojo savyb s nesudaro dar atgimusio lietuviu tipo. Tos devynios savyb s yra pritaikytos šio laiko išimtinam ir skubotam reikalui, kur apr pinus prasid s normalus ir nuolatinis tautos gyvenimas. Tautos inteligento tipas turi b ti pritaikytas nuolatiniam ir paprastajam jos gyvenimui.

Jeim s šalies dora neb t prad jusi smukti, jei mes netur tume reikalo skubotai gelbtis iš susidariusio pavojaus, tai vis d lto b t didelio reikalo protingai ir išmintingai susidaryti sveik veiklaus ir naudingo lietuviu tip . Kai kuriose senose kult ringose tautose j tipai susidar savaimė, bet daug amži truko, kol tat vyko. K savaimingumas be plano gamina amžiais, tai sistemingas veikimas gali sudaryti dešimtmėiais. Mums reikia pasivyti pralenkusias mus tautas, tod l mes turime taupyti laik ir veikti planingai.

Lietuviu inteligento kataliko tipas geruosius doros ir tik jimo bruožus tur s bendrus su kit taut inteligentais katalikais. Šalia tikybinė ir dorini dalyk katalikuose savaimė pirm viet užims tautiniai pradai. Aišku, kad šitie lietuviu kataliko inteligento tipe bus bendri su geraisiais tautiš kumo bruožais, esan iais ar turin iais b ti lietuviuose nekatalikuose. Svarbu, kad katalikyb , gaudama lietuvyje jo tautinio atspalvio, neatsiskiest ; bet, aišku, taip pat svarbu, kad lietuvyb , žmogaus sieloje sutapdama su katalikybe, nesusilpn t . M s nukatalik j tautie iai šiais laikais nesisaugoja pirmosios klaidos, o m s t v t vai praeityje nesisaugojo antros klaidos; tod l šiandien mes ken iame abeji, m s tauta sumaž jo ir m s atsparumas taip yra sunyk s, jog matyti pavojaus valstybei ir tautai.

Tautinis žmogaus tipas neturi naikinti asmen ir versl skirtum . Neišmintinga ir kenksminga b t vienodinti vyrus ir moteris, senus ir mažus. Turi likti skirtum tarp kari ir pirkli , tarp mokytoj ir žemdirbi , tarp valdinink ir kunig , tarp vairi versl . Visoje toje vairyb je turi vyrauti bendrasis pagrindas, sudar s esm , o ne išvaizd .

Teorijoje sudarydami t bendr j doriškai ir praktiškai tvirt lietuviu kataliko inteligento pagrindin tip , labai lengvai galime j traukti toki daugyb pa i geriausi savybi , kuri dar n viena tauta iki šiol ne vykdo . Aišku, kad nevykdysime n mes. Taigi neturime užsibr žti sau graži , didži ir garbing , bet nevykdom uždaviniai . Ži r kime tai, k galime, o negaiškime nevykdomomis svajon mis.

Pirmiausia, imkime tirti t gera, kas mumyse jau yra. Baudžiava mums buvo skaudi mokykla. Keturias dienas dirb s dvare, kan iaus ujam s žmogus - dvi likusias dienas dirbdavo sau taip, kad atpildyt ir keturi

prastot dien laik , nors tas dvi dienas tij no kan ius jau negr s ki-
ninkui. Taip lietuvis, nepaisydamas savo šalies dr gnumo, pasidar darbš-
tus ir ištvermingas. Imkime šitas dvi dorybes lietuvi tautinio tipo pa-
grind . Atstatykime ir atpildykime tai, k šituo žvilgsniu praradome po
1862 m. Dar ne visk prakiš esame.

S žiningumu, sitikinim branginimu ir susiklausymu bei drausmin-
gumu m s prot viai pasižym jo ilgose kovose su kryžiuo iais, o m s t
vai ir dar tebegyvenan ios kartos senesnioji dalis — kult rin se imtyn se
su rusifikacija. Šit trij gerum dar daug yra m s tautoje, nors neseniai
buvo daug daugiau. Belieka mums suprasti tebesam liku i brangum ,
atgaivinti juos, kad tai neb t liku iai, o pilnos doryb s. S žiningum
Ir teisingum kalboje bei elgesyje aš imu per vien. Tai yra vis dorybi
pagrindas ir visokios doros pamatas.

Vyskupas Valan ius padar tai, k pasaulio visuomenininkai nebe pa-
grindo pripaž sta bemaž stebuklu, kad be joki priespaudos priemoni , tik
vienu tikinimu sustabd svaigal vartojim savo vyskupijoje ir lietuviš-
kosiose dviej šalim diecezij dalyse. M s tautos garb kvie ia mus
pakartoti jo darb , padaryti, kad Lietuva, kaip anais laikais, v l tapt
blaiviausiu kraštu pasaulyje. Dar yra pagrind tam darbui. Dar ir s ly-
gos dabar geresn s, negu Valan iaus laikais. Tik, Dieve, duok mums
žmog !

K stai iuose, Kražiuose Lietuva parod , kad moka branginti katali-
kiškuosius savo sitikinimus. Kitos tautos net band savintis šito m siš-
ki nuopelno garb . Pažangieji anglai neperbraukia savo praeities, bet
iš jos stato savo ateit . Belieka tik pageidauti, kad tie m siškiai, kurie
m gsta savo pažanga girtis, mažiau gaišt griovimo veiksams. Tada
grei iau ir toliau nužengtume visi laiming ateit ; bet mums reikia tur ti
Kraži dvasios.

Kai k vis d lto tur tume ir pakeisti iš savo praeities pro i . M s
prot viai taip buvo taik s, kad visai dovanai pla ias ir derlingas Ukrainos
bei Volinijos žemes perleido tiems, kurie paskui ir daugiau plot bei miestu
pasi m iš m s . Taip pat ir savo paj r beveik vis perleidome svetimiams.
Taigi jau perdaug buvome taik s. Ta iau perdaug yra byl teismuose.
Kas gi ia yra? Ogi tai, kad perdaug nuolaid s mes esame svetimoms
tautom ir perdaug žiaur s saviesiems. B tinai reikia tai pakeisti ir prasti
taikingumo laikytis su savaisiais ir bereikalo nenusileisti svetimtau iams.

Dažnai mums prikaišiojamas nešvarumas. Rasi, ia nemažai kaltas
neturtas, bet dar daugiau nešvaros sudaro atpratimas nuo t ger dorybi ,
kuri reikal lietuviu tipui k tik min jau. Vieno svarbaus dalyko dar ir
nemin jau, b tent, lyties geiduli betvark sudaro nešvar sieloje ir ta
nešvara paskui apsireiškia sutingimu, kuris nebeleidžia apvalyti savo kam-
bario nei apdaro, o dalinai ir kitokiais išoriniais nešvarumais. Tod l

tautin lietuvio kataliko tip reik t traukti taip pat keleriopos ia min -
tos švaros reikal .

Manau, kad iki šiol ia min t dorybi gal t užtekti lietuvio kataliko
tipui sudaryti. Išeitas arba neišeitas mokslas gal t sudaryti skirtum
tarp inteligento ir neinteligento, o šiaip visi kiti pro iai, savyb s ir doryb s
tur t b ti bendri vis lietuvi b dui.

7. Kas pažadins m s dor ?

K iki šiol kalb jau, tai galima pavadinti teorija, nes nelieestas klausi-
mas, kas pažadins taut , susir pinti savo doros atgaivinimu, ir kas paža-
dintoje tautoje dirbs atgaivinimo darb ? Labai b t gera, jei atsirast
vienas karštos širdies, žodžiu ir darbu galingas asmuo, kurio balsas b t
kaip griaustinis, žvilgsnis kaip žaibas, o stiprumas kaip vario m ras ir ge-
ležies bokštas (Jer. 1, 18). Bet kažin, ar tokio pranašo sulauksime. Jau
yra pra j pranaš ir stebukl laikai. Savo reikalus turime r pinti pa-
tys. Krikš ionijos šviesa jau duoda mums juos pažinti ir katalik Bažny-
ios sakramentai teikia pakankamos dvasiai j gos tiems uždaviniam at-
likti.

Katalik Mokslo Akademija gali atlikti dvi pirmutines to darbo dalis,
nes ji gali ištirti t dalyk . Tai b t pirmas ir b tinai reikalingas veik-
smas. Jei pasirodyt , kad aš neklydau, Akademija tur t kreiptis Lietu-
vos Vyskupus, kad, gavusi j pritarim ir palaiminim , gal t tinkamai
kreiptis Lietuvos inteligent visuomen . Iš inteligent neapsiži r jimo
pasidar bloga; j pa i priederm yra tai atitaisyti. Akademija kartu su
panašiomis katalik mokslo staigomis stovi m s šviesuomen s priešakyje,
taigi Akademijos žingsnis b t pirmas ir svarbus m s inteligent žingsnis.

Lietuvi Katalik Mokslo Akademijos žod be jokios abejon s giliai
imt šird katalikiškoji lietuvi studentija ir moksleivija. Kaip kitados
tautinio m s atgimimo s j d sudar Petro Kriau i no paakintoji gimna-
zij moksleivija, taip dabar jau daug gausesn m s jaunuomen karštai
pagriebt didesnio už Kriau i n autoriteto — Mokslo Akademijos žod ir
j k nyt , skelbdama doros atgimdymo s j d .

To s j džio mums reikia iki verkiant, nes be jo galime prarasti net
ir tautin s s mon s brangenys. Jau man teko susidurti su mintimi, kad
Lietuvai es lemta išlikti tiktai Amerikoje tarp etnografini retenybi , nes
Europoje ji, dvasin s stipryb s netekusi, veikia, ištirpsianti bangose t , ku-
rie pinigais ar kitais patogumais apmok ti kiekvienam jos nutautinim
ruošian iam padeda dirbti. Jau nurodo net luomus ir kraštus, kuriuose
tai yra vyk .

Aš manau, kad taip nebus, kad Lietuva sukurs. Vieni atsipeik s, kiti
subrus, o jaunieji, pajut pavoj ir pamat ties , griebsis garbingo darbo
ir išves brangi Lietuv graži ateit .

Dabar jau tur jau ir baigti, bet štai nugirstu bals : „O k g i v e i k i a d v a s i š k i j a?“. Atsakydamas pažymiu, kad visame šitame referate, nei girdamas, nei peikdamas, nedariau skirtum tarp pasaulin s inteligentijos ir kunig . Taip pat neišskyriau moter iš vyr . Kalb jau apie visus bendrai. Tautos gelb jimo darbas yra vis : vyr ir moter , kunig ir nekunig darbas. Kunigams ta priederm yra dviguba, nes Lietuvos dor jie turi gelb ti ir ugdyti, viena, d l to, kad jie lietuviai, o antra, d l to, kad t sakym yra iš Kristaus gav .

Tiktai jau iu reikalo prid ti, kad laikas dabar yra rimtas. J galime paversti praž tingu, jei tik imsime prikaišioti vieni kitiems. Kalti esame visi ir visi turime greitai imtis sunkaus, bet išganingo darbo. Bendros atgailos ir visuotin s meil s dvasia testiprina mus.